

УДК 334. 732

**СИСТЕМА КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І
НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ**

**СИСТЕМА КРЕДИТНОЙ КООПЕРАЦИИ УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ
СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ**

**CREDIT COOPERATION SYSTEM: PRESENT STATE AND DIRECTIONS
OF FUTURE DEVELOPMENT**

Волкова Оксана Георгіївна
Кандидат економічних наук
викладач кафедри фінансів
Одеського Національного економічного університету
oksanaalians@rambler.ru

Волкова Оксана Георгиевна
Кандидат экономических наук
Преподаватель кафедры финансов
Одесского Национального экономического университета

Volkova Oksana Giorgievna
Преподаватель кафедры финансов
Candidate of Economic Sciences
Odessa National University of Economy

Постановка проблеми. Для задоволення потреб у фінансових послугах різних економічних суб'єктів важливим є належне функціонування поряд з банками, й інших фінансових посередників, зокрема кредитних спілок. Саме кредитні спілки як установи з кооперативною природою задовольняють потреби населення у фінансових послугах на засадах взаємодопомоги та рівності. Забезпечення стабільності системи кредитної кооперації – це одне з важливіших завдання, яке необхідно вирішити на шляху розбудови ефективного фінансового ринку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан системи кредитної кооперації України привернув особливу увагу вітчизняних теоретиків і практиків в період фінансової кризи 2008/2009рр. та залишається в полі їх зору й до сьогодні. Зокрема, окремі аспекти кредитної політики спілок розглянуті в працях О.В. Лютої [1], О.І. Гриценко [2] та інших. Питання щодо ролі

кредитних спілок в агробізнесу досліджували С.А. Власюк [3], І.А. Борисова [4]. Значну увагу дослідженню питань перспектив розвитку кредитних спілок у сучасних умовах присвятили такі науковці: О.Я. Маліновська [5], О.М. Сидоренко [6], В.М. Ковалів [7], В.Л. Пластун [8], А.А. Степанова [9] та інші.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу сучасного стану системи кредитної кооперації України, висвітлення проблемних аспектів діяльності спілок та визначення шляхів їх вирішення.

Основні результати дослідження. Елементи системи кредитної кооперації та її структура визначені концептуально в Концепції розвитку системи кредитної кооперації, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 червня 2006 р. №321-р [10]. На першому рівні знаходяться кредитні спілки – центральна ланка системи кредитної кооперації, на базі якої реалізується місія кредитної кооперації – кредитування членів кредитних спілок на взаємних засадах. На другому рівні знаходяться об'єднані кредитні спілки та кооперативні банки, основним призначенням яких є фінансове забезпечення кредитних спілок. Станом на 01.01.2012 року в Україні налічувалось 613 кредитних спілок. В порівнянні з 2008 роком їх кількість зменшилась на 26%. Другий рівень кредитної кооперації представлено у вигляді 7 об'єднаних кредитних спілок. Кооперативні банки в Україні відсутні. Отже, на сьогодні в Україні діє дворівнева система кредитних спілок.

Організаційна інтеграція системи кредитної кооперації забезпечується формуванням асоціацій кредитних спілок. На сьогоднішній день, в національній системі кредитної кооперації діють дві найбільші всеукраїнські асоціації: Національна асоціація кредитних спілок України, яка об'єднує 25% ринку кредитних спілок та Всеукраїнська асоціація кредитних спілок, яка налічує 22% кредитних спілок.

Передбачено Концепцією й функціонування сервісної інфраструктури, установи якої надають послуги кредитним спілкам у сфері навчання, консультаційного супроводження, інформаційних технологій, організації обігу

кредитних історій позичальників, мінімізації фінансових ризиків, аудиту, управління ліквідністю.

Механізм гарантування внесків (вкладів) на депозитні рахунки членів кредитних спілок має впроваджуватись шляхом створення Фонду гарантування вкладів, який на сьогоднішній день не створено.

Для функціонування системи кредитної кооперації України розроблена спеціальна нормативна база, визначені умови та стандарти діяльності кредитних спілок в сфері залучення внесків (вкладів) на депозитні рахунки, встановлені фінансові нормативи та критерії якості системи управління кредитних спілок. Проте фінансова криза 2008/2009 року викрила проблемні моменти функціонування кредитних спілок та поставила перед системою кредитної кооперації цілу низку завдань, які потребують свого вирішення як самим кредитними спілками, так і системою взагалі:

- недостатній рівень ліквідності та платоспроможності кредитних спілок в умовах відсутності системи підтримки ліквідності на системному рівні;
- низький рівень якості кредитного портфелю;
- низький рівень «справжньої» капіталізації кредитних спілок;
- відсутність системи гарантування вкладів;
- відсутність належного контролю з боку членів кредитних спілок за діяльністю органів управління, як наслідок, фінансові зловживання посадовими особами спілок.

Для ілюстрації вище означених проблем проаналізуємо основні показники фінансової діяльності кредитних спілок України за останні п'ять років: активи, капітал, внески (вклади) на депозитні рахунки (рис.1).

Таблицю складено за даними [11].

Як свідчить аналіз даних табл. 1 до 2008р. пайовий та додатковий капітал складали понад 80 % від загального розміру капіталу. Джерелом формування пайового та додаткового капіталу є зворотні внески членів кредитної спілки, щодо резервного капіталу, то він формується, у тому числі, за рахунок безповоротних членських внесків до резервного капіталу. За таких умов, відмітимо, що наявність у складі капіталу лише 35% коштів на безповортній основі свідчить про існування проблеми «справжньої» капіталізації кредитних спілок. Між тим, тенденція до збільшення питомої ваги резервного капіталу до 35,1% у 2011 році порівняно з 14,6% у 2004 році свідчить про намір спілок підвищити якість капіталізації.

Одним з найбільших ризиків фінансової діяльності кредитних спілок є кредитний ризик. Проаналізуємо якість кредитного портфеля кредитних спілок України за останні п'ять років (табл. 2).

Таблиця 2

Темпи зростання кредитного портфеля, проблемних кредитів кредитних спілок України у період 2006–2011 рр.

Назва показника	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009р.	2010р.	2011р.
Темпи зростання кредитного портфелю (залишок на кінець періоду), %	180,5	173,8	123,5	70,1	85,7	66,8
Темпи зростання заборгованості за неповерненими та простроченими кредитами, %	168,5	180,7	238,1	174,5	115,2	30,2
Питома вага не повернених, прострочених кредитів у загальному обсязі наданих кредитів членам кредитних спілок, %	6,04	6,3	12,1	30,1	40,5	18,4

Таблицю складено за даними [11].

Аналіз даних табл. 2 свідчить про різке зростання з 2009 року частки проблемних кредитів в кредитному портфелі спілок, перевищення темпів росту проблемних кредитів над темпами росту кредитного портфелю. Ситуацію погіршило зростання розміру проблемних кредитів на фоні скорочення обсягів

кредитування. Слід визнати, що до кризи 2008/2009р. кредитна політика спілок відзначалась досить ліберальним підходом до оцінки платоспроможності позичальників, надання гарантій та забезпеченості кредитів і лише фінансова криза змусила спілки проводити більш відповідальну кредитну політику, про що свідчить покращення показників щодо проблемних кредитів за результатами 2011 року.

Для кредитних спілок в умовах масового відтоку значної частини пасивів у вигляді депозитних вкладів, з одного боку та погіршення якості активів - з другого, є особливо відчутним та посилює актуальність вирішення питання ліквідності.

Одним із стратегічно важливих способів отримання ліквідних ресурсів у банківській практиці є ринок міжбанківського кредиту. На жаль, у зв'язку з відсутністю в Україні кооперативних банків, для національної системи кредитної кооперації на сьогодні доступ до міжбанківського ринку кредитування закритий, що, безперечно, значно звужує можливості кредитних спілок щодо отримання фінансової підтримки поза системою кредитної кооперації.

Очевидно, що подолання проблем ліквідності та платоспроможності кредитних спілок потребує створення механізмів забезпечення фінансової безпеки кредитних спілок на системному рівні, а також створення механізмів безпосереднього гарантування вкладникам повернення їх вкладів.

Питання створення Фонду гарантування для кредитних установ обговорюється з 2005 року, але далі розробки законів на рівні проектів та концептуальне визнання необхідності запровадження системи фінансової безпеки кредитних спілок проблема не вирішується. Так, сьогодні на розгляді у Верховній Раді знаходиться проект закону № 3265 «Про Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок» [13], згідно якого участь кредитних спілок у **Фонді гарантування вкладів спілок** має бути обов'язковою. Отже, вкладники кредитних спілок мають опинитися в тих само умовах, що й вкладники банків.

Крім того, у Верховній Раді зареєстровано проект закону № 10519 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гарантування внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки» [13]. Документ передбачає приєднання кредитних спілок до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що діє для банків. Слід зазначити, що обсяги депозитних вкладів спілок становлять 1,2 мільярда гривень. Враховуючи, що цей показник відповідає розміру капіталу одного середнього банку, можна відмітити, що приєднання спілок до цього Фонду може відбутися без негативних наслідків для самого Фонду в аспекті існування високих ризиків ймовірного банкрутства кредитних спілок.

Указом Президента України було затверджено Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010—2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», у якому йдеться про розвиток системи кредитної кооперації, шляхом запровадження таких заходів:

- запровадження диференційованих регуляторних вимог для окремих категорій кредитних спілок з урахуванням фінансових та операційних ризиків;
- удосконалення системи державного регулювання і нагляду за діяльністю кредитних спілок, у тому числі шляхом надання Національному банку України права здійснення пруденційного нагляду за діяльністю кредитних спілок, які залучають вклади населення;
- запровадження дієвих механізмів виведення неплатоспроможних кредитних спілок із ринку фінансових послуг;
- запровадження механізмів саморегулювання кредитних спілок з метою підтримання фінансової стабільності кредитних спілок та забезпечення дотримання ними правил поведінки на ринку фінансових послуг;
- створення умов для функціонування другого рівня системи кредитної кооперації, у тому числі кооперативних банків та об'єднаних кредитних спілок, а також сервісної інфраструктури ринку кредитних спілок.

Визначені напрями реформування системи кредитної кооперації слід визнати позитивним. Поряд з цим, слід застерігти копіювання правила банківського нагляду для нагляду за кредитними спілками, що може бути додатковим фінансовим навантаженням на ці установи, що не сприятиме їх розвитку. Крім того, не слід ігнорувати той факт, що кредитна спілка діє на кооперативних засадах, що обумовлює наявність внутрішнього контролю з боку самих членів спілок, які не тільки є їх клієнтами, а й власниками. Натомість, згідно зі звітом парламентської Тимчасової слідчої комісії в кредитних спілках вищий орган управління кредитних спілок мав формальні ознаки діяльності, члени спілок не знають своїх прав та не використовують їх щодо впливу на визначення організаційної і фінансової політики кредитної спілки. В результаті мають місце зловживання з боку керівництва спілок, включаючи кримінальні дії [12].

З цього приводу залишається актуальним підвищення відповідальності для посадових осіб керівних органів спілок шляхом запровадження фінансових санкцій за прийнятті ними рішення, які нанесли збитки спілці. Виникає питання й необхідності підвищення рівня професійного освіти самих членів кредитних спілок в сфері фінансових послуг, а також підвищення їх фінансових зобов'язань у разі наявності збитків за результатами діяльності спілки (запровадження додаткових членських внесків).

Висновки: Аналіз фінансового стану кредитних спілок показав, що одним із переломних періодів у їх діяльності став 2008 р., коли під впливом фінансової кризи населення почало масово витребувати вклади, що на фоні несвоєчасного виконання зобов'язань за кредитами лише ускладнило ситуацію за зобов'язаннями по виплаті процентів та поверненню вкладів. В умовах скорочення обсягів залучених внесків (вкладів) на депозитні рахунки, кредитні спілки не мають доступу до централізованих фондів фінансових ресурсів. Відсутність системи гарантування вкладів лише ускладнює ситуацію для кредитних спілок у відносинах з потенційними вкладниками.

Національна кредитна кооперація потребує заходів, спрямованих на її оздоровлення та розвиток. На рівні кредитної спілки:

- встановлення матеріальної відповідальності для посадових осіб кредитних спілок за результати фінансової діяльності цих установ;
- встановлення додаткових членських внесків до капіталу в разі отримання кредитною спілкою непокритих збитків.

На рівні системи кредитної кооперації:

- вдосконалення державного регулювання та саморегулювання на ринку кредитної кооперації,
- рефінансування діяльності кредитних спілок,
- запровадження системи гарантування внесків (вкладів) кредитних спілок.

Література:

1. Люта О.В. Управління кредитними ризиками в процесі формування доходів кредитних спілок / О.В. Люта, Н.Г. Пігуль // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2011.- №3.
2. Гриценко О.І. Концептуальні засади формування кредитної політики кредитних спілок // Вісник Сумського національного аграрного університету.- 2011.- №2.
3. Власюк С.А. Роль кредитних спілок у системи кредитних відносин // С.А. Власюк // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науков-виробничий журнал. –2011.– № 6. – с. 247-252
4. Борисова В.А. / В.А. Борисова // Перспективи розвитку системи кредитної кооперації в аграрній сфері // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія Фінанси і кредит». – 2011.- №1
5. Маліновська О.Я. Основні проблеми та перспективи розвитку кредитних спілок у сучасних умовах розвитку економіки України / О.Я. Маліновська // Вісник Львівської державної фінансової академії. Науковий журнал – 2012. – № 22– с.137-141

6. Сидоренко О.М. Місце та роль кредитних спілок на фінансовому ринку України / О.М. Сидоренко, О.В. Леонова // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2011.- №1(10).- с. 172-174
7. Ковалів В.М., Грубінка І.І. Кредитна кооперація в Україні: історичні аспекти становлення, важливість та сучасний стан функціонування // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2011. - №2. -
8. Пластун В.Л. Пріоритети розвитку кредитних спілок в сучасних умовах /В. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2010р. - №10 – С.131-137.
9. Степанова А.А. Система кредитних спілок в Україні: монографія / А. А. Степанова; Київ. міжнар. ун-т. — К., 2011. — 229 с.
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку системи кредитної кооперації України» №321-р. від 07 червня 2006 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
11. Офіційна Інтернет-сторінка Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>
12. Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин та причин сучасного стану справ в системі кредитної кооперації від 22 грудня 2010 року № 5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vaks.org.ua>
13. Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

У статті проаналізовано сучасний стан системи кредитної кооперації України. Окреслені основні проблеми національної кредитної кооперації та запропоновані шляхи їх вирішення.

В статье проанализировано современное состояние системы кредитной кооперации Украины. Обозначены основные проблемы национальной кредитной кооперации и предложены пути их разрешения.

The modern state of the system of credit co-operation of Ukraine is analysed in the article. Obozancheny basic problems of national credit co-operation and the ways of their permission are offered.

Ключові слова: кредитна кооперація, система кредитної кооперації, кредитна спілка, ліквідність, фінансова стабільність, гарантування вкладів.

Ключевые слова: кредитная кооперация, система кредитной кооперации, кредитный союз, ликвидность, финансовая стабильность, гарантирование

ВКЛАДОВ.

Key words: credit cooperation, system of credit cooperation, credit union, liquidity, financial stability, guaranteing of holdings.